

Música tradicional nas protestas de “Altri Non”

Mira Wöllenstein*

A música tradicional incorporouse de maneira destacada na protesta contra *Altri* en Galiza, con prácticas espontáneas de canto, pandeireta e gaita durante as manifestacións. Mais a música non só é un recurso expresivo na protesta. Como práctica participativa, a música reforza a identificación e o compromiso con Galiza como cultura e territorio e convértese nunha forza motivadora do activismo ambiental.

A mobilización contra Altri chega á Praza do Obradoiro · Mira Wöllenstein

Manifestándose con gaitas e pandeiretas en Palas de Rei

Fun á miña primeira manifestación contra *Altri* en maio de 2024. Só dous meses antes chegara a Galiza para estudar a música tradicional galega e non tiña nin idea do que ía consistir a protesta, pero os meus novos amigos das foliadas dixéronme que había que ir, así que fun. Ao chegar a Palas de Reis, unímonos a máis xente que levaba gaitas e pandeiretas, tocando e cantando mentres se manifestaba. Causoume curiosidade ver como as persoas conectaban a súa paixón polo patrimonio cultural de Galiza co compromiso ambiental e a defensa da terra galega, e decidín dedicarme a isto na miña tese doutoral. Este artigo presenta algunhas consideracións baseadas no meu traballo etnográfico sobre o papel da música tradicional nas protestas *Altri Non*.

Música na protesta ambiental

A música é un elemento constitutivo de protesta. Desde a canción de protesta, o berro de consignas rítmicas ou o uso de música en concentracións e marchas de protesta, a música atópase como ferramenta de protesta en calquera mobilización. Cumpre funcións de promoción da responsabilidade colectiva, fomenta a cohesión do grupo, serve como medio de comunicación e xera estimulación emocional e motivación. A protesta ambiental non é unha excepción, pero ten certas características particulares, ás que Mark Pedelty lle dedicou o seu libro “A Song to Save the Salish Sea” (2016). El expón que mentres das protestas históricas como o movemento pola paz dos anos 1970s/80s xurdiron cancións internacionalmente coñecidas, os movementos ecoloxistas non presentan unha identidade musical tan definida.

Isto débese a varios factores: a mobilización ambiental é máis recente; o “inimigo” resulta menos claro, xa que o cambio climático ou a perda de biodiversidade son fenómenos globais e complexos; e, ademais, a responsabilidade individual é un asunto delicado e difícil de trasladar á música, especialmente cando pretende ao mesmo tempo motivar á acción, elevar o ánimo nas protestas e fortalecer o sentimento de comunidade entre as persoas manifestantes, en vez de xerar reproches internos dentro do propio movemento.

Á marxe de movementos climáticos globais como *Fridays for Future*, o activismo ambiental desenvólvese con frecuencia a escala local e oríéntase cara a problemáticas concretas, como ocorreu en Galiza co movemento *Nunca Máis* a comezos dos anos 2000 ou, na actualidade, con *Altri Non*. O uso da música tradicional nestas manifestacións reflicte o seu carácter territorial. Ao fin e ao cabo, que mellor maneira de acompañar un activismo en defensa da terra que a través das prácticas musicais do propio territorio?

Uxía Iglesias Reviejo, socia e traballadora de ADEGA, leva indo a manifestacións en Galiza desde pequena. O papel importante da música tradicional nestas protestas, especialmente naquelas en defensa da terra ou da lingua galega, parécelle algo “moi identitario” do activismo galego: “Son espazos de reivindicación, pero tamén para facelo dun xeito lúdico. Neste sentido, a música sempre está moi presente en todas estas mobilizacións”.

Porén, a música tradicional na mobilización contra *Altri* ten outros significados máis alá de animar ou chamar a atención. Isto exemplifica o grupo “A Requiñta de Lam-

A música tradicional, presente na mobilización contra Altri en decembro de 2025 en Santiago de Compostela · Mira Wöllenstein

pai”, que acompañou a concentración *Altri Non – Fóra Xa* en decembro de 2025 en Santiago de Compostela cun repertorio musical da comarca do Ulla, unha das zonas que se verían máis afectadas pola contaminación do río. Preguntado pola conexión entre a preservación do patrimonio cultural e a defensa ambiental da súa zona, o gaiteiro do grupo respondeu: “Que mundo nos quedaría se conservamos a cultura, pero non conservamos todo o que foi imprescindible para que iso nacesse en primeiro lugar? A música non é máis que a representación dun pobo e nace nun contexto ambiental, nunha paisaxe determinada. Se non somos capaces de conservar iso, podemos conservar a música, pero... perde o seu contexto”.

Música como forza motivadora

A música tradicional galega procede de contextos rurais. O territorio e a terra —tanto no sentido máis literal coma no máis abstracto, ligado á identidade e á pertenza— están profundamente incorporados nas tradicións musicais de Galiza (Reimondez 2014). Onde isto ocorre de maneira máis evidente é, quizais, na poesía oral: sexa o paxaro cando chove, a noite no muíño, a terriña chan de Cambre, a roca que fía o liño, o carballo coa folla revirada ou a marea devalada do mar de Camelle. As referencias á paisaxe, á flora e á fauna e ás características xeográficas de Galiza, así como á vida cotiá no rural, atópanse en case todas as cancións da tradición oral galega. Tamén a nivel material, o vínculo co rural está presente no coiro e na madeira das pandeiretas e das gaitas, así como no uso percusivo das cunchas, das culleres, das tixolas e dos sachos. Ademais, está a performatividade do rural e do pasado, evidente na celebración da foliada. Aínda que o contexto cambiou e hoxe en día a foliada pode celebrarse nunha asociación cultural en Vigo ou nun bar en Santiago, cunha maioría de estudantado entre as persoas participantes, o concepto da foliada como reunión social para divertirse despois dun día de traballo segue sendo o mesmo e ten as súas raíces na sociedade rural das aldeas (Feixoo & Ignacio 2017). En festas como *A Rúada no Suleiro da Vicha*, en Mazaricos, ou a *Muinhada de Vimianzo*, esta celebración do rural maniféstase dun xeito moi gráfico: máis alá da música e do baile, represéntase a ruralidade a través de roupa “da época”, con disfraces de vella/o ou campesiña/o, decoración do espazo festivo, xogos tradicionais, teatro, exposicións, etc.

Polo tanto, participar na tradición oral crea, negocia e reforza o vínculo e a identificación con Galiza non só como cultura, senón tamén como territorio, o que posteriormente tamén motiva o compromiso coa defensa da terra. Ou, coas palabras dunha activista participante na protesta *Altri Non*: “Se sintes amor por Galiza, como quen di, queres protexer todo o que leva consigo: a súa lingua, a súa cultura e o seu medio ambiente.”

Reflexión persoal

Os motivos para opoñerse ao Proxecto Gama son diversos e, evidentemente, non é posible establecer de maneira xeral se o interese pola cultura leva ao compromiso coa defensa do territorio, se ocorre á inversa ou se ambos procesos se producen de maneira simultánea. No meu caso persoal, o achegamento á música tradicional abriu a porta ao activismo ambiental en Galiza, e ao longo do camiño puiden comprobar que non se trata dunha experiencia illada. En todo caso, semella claro que as reivindicacións arredor da cultura e do territorio aparecen conectadas por múltiples vínculos.

Politizando música e identidade cultural

A conexión entre a reivindicación da terra e da cultura resulta frutífera nunha lóxica próxima á interseccionalidade. Ao mesmo tempo, a confluencia de diversas loitas tamén pode provocar unha certa dilución das demandas específicas, simplificacións da complexidade dos conflitos e, non en último lugar, a perda de participantes que deixan de sentirse representados nas formas que adopta a protesta.

A capacidade da música, e especialmente das prácticas musicais participativas, para crear identidade e comunidade e canalizar esas dinámicas cara ao activismo, constitúe un potencial significativo. Porén, a instrumentalización da música e a politización da identidade cultural tamén presentan riscos, xa que poden resultar vulnerables a procesos de ideoloxización en case calquera dirección. Abonda con lembrar o franquismo e o uso da folclore para reforzar roles de xénero e contribuír á estereotipación da cultura e da lingua galegas como curiosidades rexionais (Busto Miramontes 2016).

Do mesmo xeito, discursos identitarios como “a nosa terra” ou “a nosa cultura” poden resultar susceptibles de derivar en dinámicas de exclusión ou en formulacións esencialistas. No caso galego, porén, a histórica e actual minorización da cultura e da lingua pode funcionar, en certa medida, como un freo fronte a esa posible deriva e permite, como sinala María López Sández, autora de *Paisaxe e nación*, “unha visión de subalternidade”.

Estas consideracións finais non pretenden, en ningún caso, establecer unha valoración pechada, senón ofrecer algunhas reflexións que poidan contribuír a seguir aprofundando no debate arredor destas cuestións.

Referencias

- Busto Miramontes, Beatriz. 2016. *La Galicia proyectada por NO-DO. La arquitectura del estereotipo cultural a partir del uso del folclore musical*. Dissertation, Universidad Autónoma de Madrid, Madrid.
- Feixoo, Xulia, & Guillermo, Ignacio. 2017. *Mulleres de Gargamala! cantares de tradición oral*. Chave mestra 11. Santiago de Compostela: aCentral Folque.
- Pedely, Mark. 2016. *A song to save the Salish Sea: Musical performance as environmental activism*. Music, Nature, Place. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.
- Reimondez, María. 2014. The Rural, Urban and Global Spaces of Galician Culture. In H. Miguélez-Carballeira (Ed.), *A Companion to Galician Culture*: 157–174. Boydell and Brewer Limited.

***Mira Wöllenstein. Doutoranda en Etnomusicoloxía.**